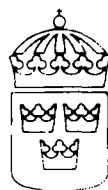

Jordbruksutskottets yttrande

1986/87:6 y

om totalförsvarets fortsatta utveckling (prop.
1986/87:95, bilaga 8)

JoU
1986/87:6 y

Till försvarsutskottet

Regeringen har i proposition 1986/87:95, bilaga 8 föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad i propositionen förordats om funktionen Livsmedelsförsörjning m. m.,
2. till Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring för budgetåret 1987/88 anvisa ett reservationsanslag av 12 700 000 kr.,
3. till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m. för budgetåret 1987/88 anvisa ett förslagsanslag av 161 500 000 kr.

Försvarsutskottet har den 17 mars 1987 hemställt om yttrande av jordbruksutskottet över bilaga 8 i propositionen. Utskottets yttrande omfattar även motionerna 1986/87:Fö126, 1986/87:Fö127 yrkande 17, 1986/87:Fö136 yrkandena 3 e och f, Fö140 och 1986/87:Fö151.

Jordbruksutskottet tar i detta sammanhang upp till behandling några under allmänna motionstiden 1987 till utskottet hänvisade motioner och motionsyrkanden. Dessa har genom beslut den 2 april 1987 överlämnats till försvarsutskottet för beredning.

Motionerna

Motion 1986/87:Jo202 av Bengt Kindbom och Lennart Brunander (c), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning av frågan om jordbrukets beredskap för avbrott och störningar i elproduktionen inom ramen för jordbrukets blockorganisation.

Motion 1986/87:Jo220 av Gudrun Norberg (fp), vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att jordbrukets blockorganisation skall fullföljas.

Motion 1986/87:Jo224 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m), vari yrkas såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om Sveriges försörjning med ammoniak.

Motion 1986/87:Jo225 av Birgitta Hambræus och Karl Boo (c), vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om beredskapshänsyn i jordbruksförhandlingarna.

Motion 1986/87:Jo257 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), vari yrkas såvitt nu är i fråga (yrkande 9), att riksdagen hos regeringen begär uppdrag till sta-

tens jordbruksnämnd angående utförsäljning av beredskapslager för ca 120 milj. kr.

JoU 1986/87:6 y

Motion 1986/87:Fö126 av Anita Persson m. fl. (s), vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krav på bättre beaktande av beredskapen i förädlings- och distributionsleden när det gäller försörjning med livsmedel.

Motion 1986/87:Fö127 av Olof Johansson m. fl. (c), vari yrkas såvitt nu är i fråga (yrkande 17), att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts beträffande livsmedelsförsörjningen.

Motion 1986/87:Fö136 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkas såvitt nu är i fråga (yrkandena 3 e och f), att riksdagen

3. c) som sin mening ger regeringen till känna att propositionens allmänna inriktning av livsmedelsförsörjningen i enlighet med vad som anförts i motionen inte godkänns, f) avslår förslaget om utförsäljning av lager och därmed minskningen av anslaget C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.

Motion 1986/87:Fö140 av Göran Magnusson och Berit Oscarsson (s), vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen sägs om behållande av Sveriges enda ammoniakfabrik.

Motion 1986/87:Fö151 av Karl Erik Olsson m. fl. (c), vari yrkas

1. att riksdagen beslutar med ändring av regeringens förslag, att målsättningarna i 1982 års försvarspolitiska beslut skall gälla för totalförsvarets planering under perioden 1987/88—1991/92,

2. att riksdagen beslutar, med avslag på regeringens förslag, att folkförsörjningsmålet för den period propositionen omfattar skall utgå från en kriskost om 2 900 kcal per individ och dag,

3. att riksdagen beslutar uttala att importbehovet av insatsvaror i avspärrningsläge begränsas till maximalt 20 %,

4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om beredskapslagring av livsmedel och insatsvaror,

5. att riksdagen beslutar till anslaget C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m. ett i förhållande till regeringens förslag med 30 milj. kr. förhöjt anslag om 191 500 000 kr.,

6. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om regional livsmedelsproduktion m. m.,

7. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av särskilda insatser för utarbetande av försörjningsplaner för vissa större tätorter.

Utskottet

Inledning

Funktionen Livsmedelsförsörjning m. m., som behandlas i bilaga 8 till propositionen, omfattar försörjningen med livsmedel inkl. vatten. Statens jord-

bruksnämnd är funktionsansvarig myndighet. Vidare har lantbruksstyrelsen, statens livsmedelsverk och statens veterinärmedicinska anstalt uppgifter på detta område.

1984 års försvarskommitté har lagt fram förslag om totalförsvarets utveckling för den närmaste femårsperioden. Som underlag för kommitténs arbete med funktionen Livsmedelsförsörjning m. m. har funnits bl. a. en av överstyrelsen för civil beredskap utarbetad programplan för det hittillsvarande ekonomiska försvaret och statens jordbruksnämnds programplan för funktionen Livsmedelsförsörjning m. m.

Allmän inriktning

Målsättningen för totalförsvaret, de säkerhetspolitiska övervägandena och den försvarspolitiska inriktningen är grundläggande för alla delar av totalförsvaret. Chefen för försvarsdepartementet har i *bilaga 1* till propositionen redovisat vissa andra övergripande ställningstaganden av särskild vikt, nämligen vissa gemensamma utgångspunkter, ledning och samordning, beredskap, skydd mot kärnvapen, biologiska stridsmedel och kemiska hot samt personalförsörjningen. Dessa grundläggande redovisningar är av stor betydelse för det fortsatta arbetet och föredragande statsrådet i bilaga 8 vill särskilt framhålla att inriktningen i dessa skall beaktas av samtliga i totalförsvaret ingående myndigheter.

Försvarskommittén har redovisat grunder för planeringen utgående från en bedömning av krisers och krigs längd och karaktär. Vad som där anförs om s. k. förkrigsskedens längd och karaktär innebär en inte oväsentlig förändring jämfört med de planeringsförutsättningar som hittills gällt för livsmedelsberedskapen. Sålunda bör enligt kommitténs mening bl. a. på livsmedelsområdet kunna förutsättas en mer omfattande utrikeshandel än vad som hittills legat till grund för planeringen.

Mot bakgrund av de enhetliga planeringsförutsättningar som skall gälla för de olika funktionerna inom det hittillsvarande ekonomiska försvaret kan enligt föredraganden beredskapslagren av insatsvaror till jordbruket reduceras. Däremot bör lagren av livsmedel byggas ut i viss omfattning.

I propositionen understryks samtidigt betydelsen av andra beredskapsåtgärder som stärker vårt lands anpassningsförmåga i kriser. Det är väsentligt att förmågan att höja handlingsberedskapen inom totalförsvaret vidareutvecklas.

I fråga om försörjningsstandarden har riksdagen på vissa områden gjort preciserade uttalanden om den ambitionsnivå som bör gälla. Således har för livsmedelsområdet uttalats att en riskost som motsvarar 2 900 kcal/dag bör vara en utgångspunkt för planeringen. Enligt kommitténs mening bör emellertid riksdagen på detta område uttrycka sig i mer allmänna termer. De preciserade mål för försörjningsstandard m. m. som nu gäller bör därför upphävas såsom av riksdagen beslutade mål. Det bör ankomma på regeringen och de funktionsansvariga myndigheterna att på grundval av allmänna uttalanden av riksdagen i dessa hänseenden göra de preciseringar som erfordras för planeringen. Föredraganden delar kommitténs uppfattning i detta avseende.

Vidare instämmer föredraganden med kommittén att frågan om den regionala försörjningsförmågan i krig bör ägnas särskild uppmärksamhet i den fortsatta planeringen. Detta bör främst gälla övre Norrland och då bl. a. möjligheterna att, när så erfordras, eventuellt redan under normala fredstida förhållanden, kunna öka de kommersiella lagren av livsmedel och livsmedelsråvaror. De statliga lagren av livsmedel och livsmedelsråvaror som främst är avsedda för krigsfallet bör ökas. Risken för konsekvenserna av att storstadsområdena avskärs från tillförsel bör analyseras. Denna fråga bör enligt propositionen särskilt uppmärksammas av försörjningsansvariga myndigheter.

I partimotionen Fö127 (c) framhålls att den tidigare högt ställda ambitionsnivån för 1984 års jordbrukspolitiska beslut inte fullföljs i propositionen. Beredskapen inom jordbruksområdet kommer i väsentliga avseenden att försämrats. Motionärerna avvisar propositionen i de delar som avser minskad beredskapslagring och antaganden om en större krisimport än som tidigare bedömts möjlig att upprätthålla. Försörjningsberedskapen bör i stället planeras utifrån de av riksdagen år 1982 antagna försvarspolitiska målen.

Centerpartiets inställning utvecklas närmare i kommittémotionen Fö151. Enligt motionen bör försörjningsmålet även för kommande planeringsperiod omfatta en kriskost om 2 900 kcal per individ och dag. Möjlighet till inhemsk produktion av viktiga insatsvaror i jordbruket saknas. Jordbruksnämnden förordar en planering som utgår från en maximal import om 20 % under avspärrningsperioder. Riksdagen bör därför uttala att försörjningsberedskapen skall planeras efter ett importbehov av insatsvaror i kris begränsat till högst 20 %.

Beredskapslagringen av livsmedel, insatsvaror m. m. bör utformas så att en acceptabel kriskost kan garanteras befolkningen i inledningsskedet av en kris och så att tillgången på insatsvaror möjliggör en varaktig och uthållig produktion av livsmedel. Omställningen av livsmedelsproduktionen bör genomföras tidigt i ett krisskede med beräknad full effekt först efter en odlingsperiod, dvs. jordbrukets biologiska förutsättningar måste beaktas. Varje region i landet måste ha en väl fungerande jordbruksproduktion till vilken lokala livsmedelsindustrier är knutna. De stora tätorternas försörjningsproblem bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Också i vpk-motionen Fö136 understryks det angelägna i att man säkrar en regional produktion och förädling av livsmedel i hela landet. Riksdagen bör enligt motionen avstyrka regeringens förslag i fråga om livsmedelsförsörjningen och utförsäljningen av beredskapslager.

Med utgångspunkt i utvecklingen inom Södermanlands län anförs i motion Fö126 (s) synpunkter på den regionala och lokala försörjningsberedskapen. Motionen utmynnar i ett yrkande av innebörd att beredskapskraven bättre beaktas vid den planering som berör livsmedelssektorn, främst förädlings- och distributionsledet.

Koncentrationen i jordbrukets förädlingsindustrier och därav följande sårbarhet diskuteras även i motion Jo225, som väcktes under allmänna motionstiden 1987. Med hänvisning till vissa planer på nedläggning av ett mejeri i Dalarna förordar motionärerna att man "vid jordbruksförhand-

lingarna tar hänsyn till jordbrukets skyldighet enligt lag att kunna klara kriser”.

I de under allmänna motionstiden 1987 väckta motionerna Jo202 (c) och Jo220 (fp) framförs synpunkter rörande jordbrukets blockorganisation. Enligt centermotionen bör framför allt jordbrukets beredskap för avbrott och störningar i elproduktionen utredas inom ramen för blockorganisationen. Enligt motion Jo220 bör riksdagen uttala att jordbrukets blockorganisation skall fullföljas.

I motion Jo224 (m) yrkande I anförs att tillgången på kvävegödselmedel i en krissituation måste ägnas speciell uppmärksamhet. Endast ca 15 % av den fredstida förbrukningen produceras i Sverige. Landets långsiktiga försörjning med ammoniak måste enligt motionen tryggas. Även i motion Fö140 (s) behandlas frågan om ammoniakförsörjningen. Enligt motionen bör åtgärder vidtas för att bibehålla Sveriges enda kvarvarande ammoniakfabrik.

Utskottets överväganden

Utskottet har för sin del inte funnit anledning att frågå de bedömningar som görs i propositionen angående vissa gemensamma utgångspunkter för planeringen av livsmedelsförsörjning m. m. i olika krigs- och krissituationer. Mot bakgrund av de planeringsförutsättningar som gäller ansluter sig utskottet till föredragande statsrådets överväganden som redovisas i bilaga 8, s. 69—71.

Motionerna Fö127, Fö136 och Fö151 avstyrks i de delar motionerna förordar en annan inriktning av försörjningsberedskapen än vad regeringsförslaget innebär.

Vad beträffar de synpunkter som framförs i motionerna Fö126, Fö136 och Fö151 på den regionala och lokala försörjningsberedskapen vill utskottet härutöver framhålla följande. Enligt 1985 års riksdagsbeslut om livsmedelspolitiken borde den regionala obalansen i vårt jordbruk och vår livsmedelsindustri uppmärksammas. En geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion ansågs viktig. I den nu aktuella propositionen (bil. 8 s. 71) framhåller föredraganden att den regionala försörjningsförmågan i krig bör ägnas särskild uppmärksamhet i den fortsatta planeringen. Konsekvenserna av att storstadsområdena avskärs från tillförsel bör analyseras. Det finns således enligt utskottets mening anledning anta att motionernas syfte kan tillgodoses genom en fortsatt planering i enlighet med de riktlinjer som nu angetts.

En i detta sammanhang närliggande fråga tas upp i motion Jo225 (c) vari anförs — med hänvisning till en planerad mejerinedläggning — att ”jordbruksförhandlingarna måste ta hänsyn till jordbrukets skyldighet enligt lag att kunna klara kriser”. Syftet med motionen förefaller något oklart. Utöver vad utskottet nyss anfört kan tilläggas att mejerier och annan livsmedelsindustri tillhör kategorin k-företag. Det innebär bl. a. att särskilda regler gäller för planering av företagets verksamhet i kris- och krigssituationer. Vidare bör erinras om att inom ramen för prisregleringsmedel avsätts vissa belopp till förädlingsindustrin i norra Sverige som kompensation för dess

högre kostnadsläge. Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion Jo225.

I anslutning till motionerna Jo202 och Jo220 om jordbrukets blockorganisation m. m. bör framhållas att jordbruksnämnden under berörda anslag beräknar särskilda medel för planläggning av jordbrukets blockorganisation, utbildning av blockledare och särskilda blockstudier. Vidare planeras undersökningar och utveckling av reservelverk inom blockorganisationen (bil. 8 s. 74). Utskottet har erfarit att jordbruksnämndens verksamhet på detta område fortskrider planenligt och att man anser sig ha tillräckliga resurser för ändamålet. Utskottet avstyrker således de aktuella motionerna.

Frågan om Sveriges försörjning med ammoniak tas upp i motion Jo224 yrkande 1 och i motion Fö 140. Enligt vad utskottet erfarit kan landets enda kvarvarande ammoniakfabrik i Köping maximalt producera ammoniak motsvarande ca 15 % av den normala förbrukningen av handelsgödselkväve. I 1985 års beslut om livsmedelspolitiken anfördes att det borde ankomma på försörjningsansvariga myndigheter att särskilt uppmärksamma möjligheterna att få till stånd en ökad inhemsk produktion av ammoniak och föreslå erforderliga åtgärder. Enligt utskottets mening torde det närmast ankomma på överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) att bevaka frågan. Inom ÖCB arbetar man för närvarande med att få till stånd ett handelsavtal med Norge om vissa leveranser av ammoniak eller kvävegödselmedel. Med det anförda föreslår utskottet att motion Jo224 yrkande 1 och motion Fö140 lämnas utan vidare åtgärd.

Utskottets ställningstaganden ovan innebär att utskottet tillstyrker regeringens förslag om medelsanvisning under anslagen C 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring och C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m. Motionerna Fö136 och Fö151 avstyrks således i motsvarande delar.

Motion Jo257 yrkande 9 är i stor utsträckning tillgodosedd genom förslaget om utförsäljning av beredskapslager till ett värde av ca 91 milj. kr. och bör i övrigt inte föranleda någon åtgärd.

Stockholm den 23 april 1987

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Håkan Strömberg (s), Arne Andersson i Ljung (m), Ove Karlsson (s), Lars Ernestam (fp), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Jens Eriksson (m), Åke Selberg (s), Lennart Brunander (c), Jan Jennehag (vpk), Kaj Lärsson (s) och Anders Castberger (fp).

1. Karl Erik Olsson och Lennart Brunander (båda c) anför:

Enligt vår mening hade utskottet bort ansluta sig till de synpunkter på livsmedelsförsörjning och beredskapslagring m. m. som framförs i motionerna Fö127 och Fö151 i motsvarande delar. En uthållig försörjningsförmåga är en nödvändig del i ett starkt totalförsvar. Försörjningsberedskapen bör därför planeras utifrån de av riksdagen år 1982 antagna försvarspolitiska målen. En godtagbar livsmedelsberedskap i kris- och krigssituationer förutsätter att jordbruks- och livsmedelsproduktionen kan ställas om så att de nuyarande regionala obalanserna i produktionen kan elimineras. Den brukningsvärda åkerarealen måste bevaras för att förbättra vår kristidsförsörjning av insatsvaror och minska importbehovet. Hänsyn måste tas till jordbrukets biologiska förutsättningar, vilket bl. a. innebär att förutsättningarna för en omställning varierar beroende på vid vilken årstid ett krisläge uppstår. Som närmare utvecklats i motion Fö151 bör försörjningsmålet även framgent omfatta en kriskost om 2 900 kcal per individ och dag. Beredskapslagringen av livsmedel, insatsvaror m. m. måste utformas så att en acceptabel kriskost kan garanteras befolkningen i inledningsskedet av en kris och så att en varaktig och uthållig produktion av livsmedel möjliggörs. Importbehovet bör begränsas till 20 % såvitt avser viktiga insatsvaror m. m. Den regionala och lokala försörjningsberedskapen måste ägnas särskild uppmärksamhet mot bakgrund av den negativa strukturutveckling som skett inom jordbruk och förädling m. m. Särskilt de stora tätorternas försörjning bör omfattas av dessa överväganden. Ytterligare medel bör anvisas under anslaget C 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m. i enlighet med motion Fö151 yrkande 5.

2. Arne Andersson i Ljung, Sven Eric Lorentzon och Jens Eriksson (alla m) anför:

En av de viktigaste frågorna för landets livsmedelsförsörjning är enligt vår mening möjligheten att anskaffa tillräckligt med kvävegödselmedel till jordbruket i en krisituation. Enligt vad utskottet erfarit är Sveriges enda kvarvarande ammoniakfabrik hotad av nedläggning. Samtidigt innebär regeringens förslag en drastisk minskning av beredskapslagringen i fråga om viktiga insatsvaror för jordbruket. Mot denna bakgrund hade utskottet bort tillstyrka motion Jo224 yrkande 1 och motion Fö140.

3. Jan Jennehag (vpk) anför:

Från vänsterpartiet kommunisternas sida har i olika sammanhang påtalats det allvarliga i att den regionala obalansen i fråga om jordbruksproduktion och förädling av livsmedel ständigt ökar. Den hårda rationaliseringen inom livsmedelssektorn har inneburit att stora produktionsöverskott mer och mer framställs inom begränsade regioner. Distributionen av de färdiga eller halvfärdiga produkterna blir helt beroende av en fungerande transportapparat av dagens omfattning för att nå konsumenterna. Med tanke på energiförsörjningens sårbarhet borde det stå helt klart för alla att framför allt storstadsområdena mycket snabbt kommer att lida brist på livsmedel även

vid måttliga störningar. Sårbarheten inom energiområdet drabbar också direkt livsmedelsproduktionen genom att stora djurbesättningar inte kan mjölkas, kött inte kan frysas och andra funktioner, som nu anses självklara, inte kommer att fungera.

Mot denna bakgrund är de överväganden om livsmedelsförsörjningen som framförs i propositionen förvånansvärda. Liksom inom andra områden skall Sverige tydligen förlita sig på en omfattande import i den fortsatta beredskapsplaneringen. Pengar kan frigöras från lagring och därmed löser man kortsiktigt finansieringen inom andra områden. Visserligen framhålls att den regionala försörjningen i övre Norrland bör uppmärksammas och att konsekvenserna av att storstadsområdena avskärs från tillförsel bör analyseras. Men det behövs inga analyser utan bara sunt bondförstånd för att inse att det inte kommer att fungera i ett kris- eller krigsläge med dagens strukturer. Det behövs genomgripande åtgärder i den fredstida utvecklingen för att säkra en regional produktion och förädling av livsmedel över hela landet. Så länge inte några bestämda åtgärder i den riktningen vidtas är det oansvarigt att av ekonomiska skäl minska anslagen för beredskapslagring. Riksdagen bör med bifall till motion Fö136 underkänna den allmänna inriktning av livsmedelsförsörjningen som förordas i propositionen och säga nej till utförsäljningen av beredskapslager och därmed minskningen av anslaget till kostnader för beredskapslagring av livsmedel.